

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Második Nyelvgyakorló- és olvasókönyv. Az ausztriai birodalombeli katolikus főelemi és városi iskolák számára

Bécsben, 1861

Második Fokozat

[urn:nbn:at:at-ubi:2-13268](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:at:at-ubi:2-13268)

Második Fokozat.

A szók tartalma (jelentése). *)

Jár.

38. §. Lassan járj, tovább érsz. Mindig jár a szája mint az üres malom. Átjárt a hideg. Átjárom az eszedet. Alant jár az elméje. Tolnát, Baranyát bejárta. Lomhaság és szükség együtt járnak. Eljár a szája. Eljár az idő. Tisztében jól eljár. Jól jársz! Kijár a fizetése. Ez a beszéd most megjárja, de idővel lejárja magát. Messze jár tőle, mint Makó Jeruzsalemtől. Pórul jár. Ha megkezdik a szalonnát, rájárnak. Nem azé a madár, a ki utána jár. Pénzemből egy forint jár vissza. A dolog végére jár. Magad eszén járj, mert ha mások szaván jársz, megjáród. Tábort járnak. Hadjárat.

*) V. ö. Első nyelvgy. és Olv. könyv 116. lap (láb) — és 117. (kéz).

S ü l , s ü t .

39. §. Bele sült a beszédbe. Bénsült a kereskedésben. Ne nyúlj a töltött puskához, mert elsülhet. Elsült az akarata s így nem sült fel vele. Kisült rá a lopás. Rajta sült a gyanú. Sületlen tréfa. Tervével fölsült. Sületlen beszéd, olyan mint a sületlen kenyér. Lesütötte szemét. Nyélbe sütötte a dolgot, Kisütötte a dolgot.

T a r t .

40. §. Addig tart a barátság, míg zsiros a konyha. Embernek embertől mindig kell tartani. Föltartja az orrát. Fölfelé, lefelé tart. Eltart a föld, csak legyen mit ennünk. Magasan tartja a portékát. Haragot tart. Titkot tart. A törvényhez tartsd magadat. Jobbra tarts. Jól tartottak bennünket. Kitartották a lakodalmát. János Pált semminek sem tartja. Megtartjuk az ünnepet. Megtartja szavát, szinét, Neki tartja a puskát. Összetartanak. Rátartja magát. Szemmel tartsd végezelodat. Jobb bizony mi velünk tartson egyet!

S z e m .

41. §. Szembeszállani valakivel. Szemébe mondani. Szembeszökő dolog. Szemére vetni,

hányini. Görbe szemmel néz: Szemet szúr. Kinyílt a szeme. Kitörlötték a szemét. Szemedbe nézek. Szeme szája eláll.

A l a p.

42. §. A háznak van alapja. Ha az építőmester házat akar építeni, előbb az alapját teszi le. A kő, melyet először letesz, alapkö. Mély és szilárd legyen az alap, hogy a ház erősen álljon. Szerencsédnek ifjúságodban vedd meg az alapját. Legyen alapja beszédnek = Alaposan beszélj.

Dolgozik.

43. §. Az emberek a mezőn szántnak, vetnek, aratnak, az erdőben levágják a fát; a tengerben s folyamokban halásznak; a tengeren és folyamokon a jószágot elszállítják. A falukban és városokban kovácsolnak, gyalulnak, fonnak, szőnek, festnek, írnak, számolnak, varrnak, kötnek.

Ezek mind dolgoznak. Minden ember, a gazdag szinte mint a szegény tartozik dolgozni. A dolog nemcsak kenyeret szerez, hanem vidámmá s elégedetté is tesz. A dolog becsületére válik az embernek és Isten előtt kedvessé teszi, ha azt Isten dicsőségére végzi. Üdvöztünk is parancsolja, hogy imádkozzunk és dolgozzunk.

Az emberek egymás kezére tartoznak dolgozni; egyik a másik után él, egyik a másikra szorul. A csizmadia p. másoknak dolgozik, viszont az ő számára dolgozik a pék, mészáros és mások. A legkisebb könyvön is többen dolgoztak. Egyik írta azt, mi bele van nyomva, a nyomással pedig többen foglalkoztak. A nyomdásznak szükséges a sajtó, papír, festék stb. Azután a könyvkötő s könyvárus kezébe jő.

A dologért fizetett pénz, díj. A minő a dolog, olyan a fizetés. Ki dolgoz föl fát, bőrt, gyapjút, lent, kendert, vásznat, vasat? (Írási föladvány.)

A dologszerető örömet dolgozik. Dolgotlan az, kinek nincs dolga; dolgotlan, ki nem akar dolgozni.

44. §. Írjátok le ezt, s a főneveket húzzátok alá.

E s i k.

45. §. Minden test (nehéz) súlyos, s azért leesik. A fölhajított test visszaesik a földre. Ha a víznek csekély esése van lassan foly, Télen hó esik. Az alma nem messze esik fájától. Mit tegyen az, a ki elesett? Terhére esik. Kétségbe esik. Az igaz is hétszer esik el napjában. Mármi minden jótól el-estünk. Elesett a marha. A gabna ára majd

fölmegy, majd leesik. Az éhes embernek jól esik az étel. Neki estek az aratásnak. Az ügyesnek jól esik ki dolga. Rám vagy rajtam estek a tolvajok. Te ugyan talpra esett fiú vagy. Megesett dolognak felejtés a vége. A mi egyen megtörténik, másikon is megeshetik. A nyomorulton megesett a szívem. Hivatalából kiesett. Átesett a bajon. A katona foglyul esett. Ez ugyan esetlen épület, esetlen dolog.

V e s z.

46. §. A kárnak elejét veszi. Ne vedd el másnak az idejét. A malacznak vérét vették. Neki veszi magát, s az ellenségen erőt vesz. Jól szemre vedd, a kivel barátkozni akarsz. Vedd szivedre a dolgot. A farkas a sűrűbe vette magát. A fagy megvette a gyümölcsöt. Vedd elő az eszedet, vedd észre magadat. Ez a borjú hitvány volt, de már fölvette magát. Bolondtól mindent föl lehet venni. Rávette a lopásra.

A d

47. §. Adj alamizsnát! Nyáron minden bokor ad szállást. A tehén tejet ad. Egy kereszt hány mérő gabonát ad? Ha szavadat adod, tartsd meg. Adj neki jó szót. A be-

tegnék beadják az orvosságot. A rossz gyermeket beadják a tanítónak. A gonosztevőt föladják a törvényszéknek. Az ételt föladják az asztalra. Az engedetlen cseléden kiadnak, ha meg nem adja magát. A leányt férjhez adják. A jegyeseket összeadja a pap. Ráadom magamat a megkérlelésre, nehogy továbbadjanak rajtam. Azon légy, hogy nagyobb legyen a bevétel, mint a kiadás. Igéret adományt vár. Adós fizess! — Szabad-e adót adni a császárnak kérdék a farizeusok Jézustól. Ő pedig felele: adjátok meg a császárnak, a mi a császáré, és Istennek, a mi az Istené.

Áll.

48. §. Egyenest illik állani. A templom előtt keresztfa áll. Az óra áll. Beáll a tavasz, nyár, stb. Télen beáll a Duna. Beállott a szolgálatba, s azonnal dolognak állott, kiállotta a hideget meleget, s ki sem állott a dologból, míg meg nem állították. Elállott a szava. Elállott a szavától. Az utonállónak útját állották. A makacsokhoz állott és ellent állott a rendőröknek. Kiállotta a büntetést s a katonák közé állott, s egy ideig megállta a sarat. De ismét neki állott a gazságnak és végre odább állott. Rajta állott jónak lenni; kérték is, de nem állott rá. A katonaruha jól állt neki.

F o g.

49. §. Fogja magát s elmegy. Te is barátod mellett fogsz. Nem fog rajta a szó. Kérdőre fogták s kifogtak rajta. Neki fog a dolognak. Kezet fogott velem. Nem fogja rozsdá az aranyat. Pártját fogja. Nem tudja, mihez fogjon. Ráfogták a lopást. Hozzá fogott az evéshez. Hamis fogással élsz! Ráfogták a dologra is.

S z e d.

50. §. Megszedi magát. Rászedték őt. Ránczba szedtek téged. Összeszedi magát.

R á.

51. §. Rávénülnek a gyermekek. Ráillik a mondat. Rávallott a bűntárs. Rátartja magát. Rámondja. Rágyújt. Rákezd. Ráér sétálni. Ráért a rossz kívánság. Ráfér a szidás. Rászedték, rábirták, vették; ráparancsoltak.

N é v.

52. §. Jó, rossz, panasz néven veszi.

Ü t.

53. §. Így jobban üt ki a dolgunk. Jóra ütött ki a vállalat. Beütött neki a szerencse.

A rablók agyonütötték. Atyjára ütött. Kiütött a családból, vagy elüt a többitől. Száz forint üti a markát. Fölütött katonának. Helyre-ütötte a kárt. Beütött az éhség. Tábort ütöttek. Megüti a mértéket. Fölütötte az orrát. Dobra ütötte a titkot. Ráütött az ellenség. Ráüti a pecsétet.

Éles és életlen.

54. §. A kés, olló, kasza, sarló, metsző eszközök, azért szükséges, hogy élesek legyenek. Életlen késsel nem metszhetni. A borotva sokkal élesebb, mint az evőkés; ez kevésbé éles mint a tollkés. A katonák kardja élesre van köszörülve és fegyverökben éles töltés van, mikor háborúba mennek. A sasnak éles szeme van, a vakandnak pedig éles hallása. Az éles eszű ember mindent könnyen és sebesen fog föl; bármily csekélységet is észre vesz; jól megkülönböztet mindent: azért eszesnek mondják. Az éles nyelv mély sebet üt rajtad. Az éles elméű-nek ellentéte tompa elméű. — A borotva éle is eltompul.

A szöllőt megmetszik. A könyvet körülmetszik. A birkát lemetszik. A madzagot elmetszik. A füzött könyvet fölmetszik.

A tű hegyes. Némely madarak csőre is hegyes. Ostorhegy. Kardhegy. Késhegy,

Lábhegyen jár. Tűhegyre szedte beszédjét. — A tör hegyes, de Gömör vármegye hegyes. Ez utolsó mondatban a hegyes és hegyes közt mi különbség van?

N ö.

55. §. Mindnyájan kicsinyek és gyöngék voltunk. De ettünk, ittunk vagyis táplálkoztunk, s így erőre kaptunk. Lassanként nagyobbak és erősbek lettünk, — azaz megnőttünk s növünk még mindig. — Az állat is nő, a növények is nőnek, a légből és földből kapván a táplálékot.

Körmeinket ne növeszszük nagyra, hanem vagdaljuk el. A növendékfa nagy gondot kíván. Ki csak ismeretekben növekedik, de jószágban nem, az hátra megy inkább, mint előre. Mi ültetünk, öntözünk, de a növekedést Isten adja.

Nő, növény, növendék, növekedik, növekedés.

56. §. Mely származékokban van itt hangrövidítés?

K é z.

57. §. Nevezd meg kézujjaidat! Mit mondunk kézzelfogható-nak? Kik tartanak kézfogást? Mit nevezünk kéziratnak? Kéz-

műnek? Nevezd meg néhány kézmivest! Mit jelent az, mikor két ember kezét fog? Ki szokott maga helyett kezet állítani? Kezes fizess! Kezet foghatnak = egy cseppel sem jobb egyik a másiknál. Az elveszett jószág kézre került. A keztyű télen szükséges. A kezkenő összetett szó. Egyik kéz a másikat mossa. Más pénzét kezelni bajos. A mit jobb kezed ad, ne tudja a balod. Van-e a kéznek feje? (L. az Első nyelvgyakorló- és Olvasókönyvet 105-ik olvasm.)

Rokonjelentésű szók.

58. §. Az uton kocsival is járhatni, az ösvényen csak gyalog. A házsorok közti út utcza. Bevágom az utadat, utadat állom. Ne járj görbe uton. Legjobb az egyenes út. Mi nem egy uton járunk. Utad volna s ösvényt keressz.

59. §. Az üreg általában bármily üresség; a lyuk valami hézag; a barlang földalatti terjedelmes üreg; a verem a földbe függélyesen mélyedő üreg, s rendszerint emberek készítik; az odú fában, fogban stb. levő üreg.

Mi az: ha hozzá adsz, fogy; ha elveszesz belőle, nő? — Könnyű kis lyukat bedugni. A ki másnak vermet ás, maga esik bele.

60. §. Eldődeink, elődeink, őseink azok, kik rendesen hazánkban, korábban éltek mint mi. Eldődeink különösen, kiktől mi származunk; — elődeink, kik a mi hivatalunkat viselték vagy jószágunkat birták. Őseink, azon eldődök, kiknek mi utódaik vagyunk, ha nem is vér szerint.

61. §. Az eszélyes oly ember, ki kétes esetekben meg tudja választani, mi rá nézve legtanácsosabb, legüdvösebb. A ravasz az, ki alattomos csalfalkodással tud magán segíteni, p. a róka. — Furfangos, a ki bajban levén, magát vagy tetteit ravaszul tudja forgatni; fortélyos pedig az, a ki ügyes, vagy ravasz fogásokkal kisegíti magát a bajból.

62. §. A dolog erőfeszítéssel parosult működés. Dolgot a marhák is tesznek. — A munka a dolog által kiállított eredmény. — A foglalkozás mindazon folytonos dolog, melyet valaki véghez visz.

Hamar munkában kevés jó szokott lenni. Hasznos munkának nincsen fáradsága. Dolog után édes a nyugalom. Nem minden dologatlan dologtalan. Dologtevő vagy dolgozónap ellentéte az ünnep- és vasárnapnak.

63. §. Szegény az, ki kevéssel bir ugyan, de mégis annyival, hogy szükségeit

fedezheti. A ki pedig annyival sem bír, az szűkölködő.

Jószántából tesz az, kit nem kelle rá kényszeríteni; szívesen tesz az, ki jó indulattal tesz; örömet, ki gyönyört is érez abban, hogy teheti.

64. §. Mi különbség van a hitvány és haszontalan — a szemetlen és szemtelen szók értelmében?
